

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
Институт за правне и друштвене науке

САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ УСЛУЖНОГ ПРАВА

Уредник
ДРАГАН ВУЈИСИЋ

Крагујевац
2022.

САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ УСЛУЖНОГ ПРАВА

Зборник реферата по позиву са Међународног научног скупа одржаног 27. маја 2022. године, на Правном факултету у Крагујевцу у организацији Института за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Крагујевцу.

Међународни научни одбор Мајског саветовања:

Проф. др Маркус Фаро де Кастро, Правни факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Данче Манолева-Митровска, Правни факултет "Јустинијан I", Универзитета "Кирил и Методије" Скопље; Проф. др Миха Јухарт, Правни факултет Универзитета у Љубљани; Проф. др Хрвоје Качер, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту; Проф. др Един Ризвановић, Правни факултет Универзитета "Џемал Биједић" у Мостару; Проф. др Снежана Миладиновић Дробнич, Правни факултет Универзитета Црне Горе; Проф. др Миодраг Мићовић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Проф. др Хрвоје Качер
Проф. др Снежана Миладиновић Дробнич
Проф. др Миодраг Мићовић

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Снежана Соковић

УРЕДНИК: Проф. др Драган Вујисић

ШТАМПА: Графичка радња "Кварк", Краљево

ТИРАЖ: 100

ISBN 978-86-7623-112-6

Штампање Зборника подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

*Др Гордана Станковић, редовна професорка
Правног факултета Универзитета у Нишу
Др Маријана Дукић Мијатовић, ванредна професорка
Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду*

*УДК: 347.91/.95(497.11)
DOI: 10.46793/XVIIIМajsko.443S*

ЕКСПЕРТСКЕ УСЛУГЕ СТРУЧНОГ ЛИЦА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Резиме

У раду се анализирају одредбе Закона о парничном поступку (2011) које предвиђају могућност да странка уговором ангажује одређено стручно лице које ће јој пружити одређене стручне услуге поводом парнице коју води тако што ће по њеном налогу припремити приватну исправу која садржи налаз и мишљење о чињеницама на којима она заснива свој захтев за пресуду кад сматра да суд не располаже стручним знањем да би могао да их утврди или разјасни или које ће јој помоћи да припреми примедбе на налаз и мишљење судског вештака или стручног лица кога је ангажовала друга странка. Услуга стручног лица може да се састоји и у томе што ће оно, на предлог странке и уз дозволу суда, компетентно учествовати у расправи поводом налаза и мишљења или судског вештака или другог стручног лица. У раду се анализира процесни положај стручног лица у парничном поступку, указује на разлике између стручног лица и судског вештака и указује на импликације појединих законских решења.

Кључне речи: *вештачење, судски вештак, стручно лице, извођење доказа.*

1. Увод

1.1. Закон о парничном поступку (2011),¹ који је операционализовао расправно начело као доминантно методско начело у формирању чињеничног супстрата, проширио је домет овог начела и у погледу процесних овлашћења странака у домену доказивања тиме што је у домаћим процесним правилима први пут изричито предвиђена могућност да странка поводом и у току

¹ Закон о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 73/11, 49/13 – УС, 74/13 – УС, 55/14, 87/18, 18/20. У даљем тексту ЗПП (2011).

парничног поступка може да користи експертске услуге стручног лица² кога је она ангажовала. С једне стране, законом је предвиђена могућност да странка уз припремне поднеске или у току доказног поступка приложи приватну исправу која садржи налаз и мишљење стручног лица кога је она ангажовала ради утврђивања или разјашњења неке чињенице на којој она заснива свој захтев за пресуду за коју је потребно стручно знање којим, по њеном мишљењу, суд не располаже или да би доказала да вештачење судског вештака није било коректно. С друге стране, законодавац је омогућио странка ангажује стручно лице које ће компетентно, у њено име и за њен рачун, учествовати у расправи на којој се расправља о налазу и мишљењу судског вештака и на тај начин проширио круг њених процесних овлашћења.

1.2. Поводи за својевремено увођење законског решења којим се омогућава странкама да користе индиректне и директне експертске услуге стручног лица у домену доказивања и извођења доказа у односу на законска решења из ЗПП (2004)³ били су различити.

Могућност да странка поднесе као доказ исправу у којој је стручно лице утврдило или разјаснило чињенице на којима она заснива свој захтев за пресуду уведено је у процесни систем на инсистирање судија које су сматрале да је потребно и корисно да се нормативно уреди ситуација са којом су се сусретале у пракси. Било је случајева да је странка у тужби, противтужби или у одговору на тужбу предлагала вештачење у погледу одређених чињеница али је уместо предлога у погледу личности која би требало да вештачи прилагала уз поднесак као доказ приватну исправу која је садржала већ припремљен налаз и мишљење стручног лица одређене струке кога је сама ангажовала пре покретања парнице или пошто је она била покренута и који је на њено тражење сачинио налаз и мишљење о појединим чињеницама за чије је утврђење или разјашњење потребно стручно знање. У југословенској процесној теорији сматрало се да се у таквој ситуацији не ради о вештачењу већ о приватној исправу коју је поднела странка и која се може, уз сагласност обе странке, прочитати на расправи.⁴

Да би се регулисала ситуација која настаје у пракси кад странка уместо да предложи личност вештака и предмет вештачења уз свој поднесак приложи као доказ приватну исправу која већ садржи налаз и мишљење стручног лица, јер

² Термин стручно лице које се у овом раду користи представља генусни појам за стручњака или лице које је уписано у регистар судских вештака кога је као експерта за одређену област ангажовала странка да утврди чињенице на којима она заснива свој захтев за пресуду јер сматра да суд не располаже неопходним стручним знањем да би могао да их утврди.

³ Закон о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 124/04, 111/09. У даљем тексту ЗПП (2004).

⁴ Видети: Juhart, J., *Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije*, Ljubljana, 1961, стр. 385.

претходни процесни закон није предвиђао такву могућност,⁵ прописана су у одредбама ЗПП (2011) нова правила поступка у таквој ситуацији. Сматрало се да ће законским решењем које предвиђа извођење доказа исправом коју је саставило стручно лице кога је странка ангажовала бити отклоњена потреба за вештачењем судског вештака које поскупљује поступак и да ће приложена приватна исправа са налазом и мишљењем стручног лица омогућити да се утврде и разјасне чињенице. С друге стране, сматрало се да ће се на тај начин убрзати поступак⁶ јер поступак вештачења судских вештака, по правилу, дуго траје или због сложености вештачења или због преоптерећености судских вештака одређене струке које суд редовно ангажује,⁷ али и да би се скратило трајање поступка због преоптерећености и неажурности појединих судова.⁸

С друге стране, предвиђена су из разлога правичности и нова законска решења у погледу расправе која се води поводом налаза и мишљења судског вештака. Било је потребно да се омогући да странка или њен пуномоћник, који по правилу не располажу одређеним стручним знањем, могу да ангажују стручно лице (одређеног стручњака или лице са листе судских вештака) да би могле да компетентно и активно учествују у поступку приликом расправљања о налазу и мишљењу судског вештака тако што могу не само да ставе примедбе на налаз и мишљење судског вештака у писменој форми већ и да уз непосредну помоћ стручног лица на расправи затраже да он одговори на одређена питања или да се изјасни ради неопходних разјашњења.

1.3. Законско решења у погледу учешћа стручног лица у парничном поступку предвиђа његово индиректно и директно учешће у поступку у различитим процесним улогама и различитим процесним ситуацијама које нису привукле пажњу правних писаца. У процесној литератури изостала је

⁵ Одредбама ЗПП (2004) побољшана су законска решења у погледу вештачења у односу на претходни процесни закон јер је била предвиђена дужност странке која предлаже вештачење да предложи вештака само са листе сталних судских вештака, предмет и обим вештачења.

⁶ Сматрало се да ће се убрзање поступка остварити тако што ће суд само одредити да се изведе доказ читањем исправе и да неће бити потребно да доноси решење о извођењу доказа вештачењем, да суд неће одређивати судског вештака и одређивати рок у коме треба да обави вештачење, да неће заказивати рочиште поводом вештачења судског вештака, да га неће позивати на рочиште већ ће само проценивати веродостојност изведеног доказа.

⁷ Одредбом чл. 18. ст. 2. Закона о судским вештацима (Сл. гласник РС, бр. 44/10) предвиђено је изричито да суд који одређује судског вештака за вештачење у поједином предмету треба да за вештачење одреди вештака који има пребивалиште на подручју тог суда, водећи рачуна да вештаци из исте области буду равномерно ангажовани.

⁸ Треба приметити да многе нормативне иновације ради повећања ефикасности поступка нису увек мотивисане племенитим настојањем да се што пре пружи правна заштита угроженим, оспореним или повређеним правима странака него понекад и у циљу смањења броја судских предмета или смањења ангажовања суда.

анализа процесних улога стручног лица кога је поводом парничног поступка пре његовог покретања или у његовом току ангажовала странка да утврди или разјасни одређене чињенице за које се још увек не зна да ли су спорне или за које је странка закључила да су спорне, његова процесна улога и функција и његов однос са судом и судским вештацима када се накнадно подноси приватна исправа која садржи налаз и мишљење стручног лица. С друге стране, споран је и процесни положај стручног лица кога је странка ангажовала да учествује у расправи на којој се разматра налаз и мишљење судског вештака и његов однос са судским вештаком поводом његовог изјашњења, као и питање овлашћења суда у тој ситуацији.

Приликом нормирања законског решења којим је у парнични поступак уведено стручно лице редактори нису водили довољно рачуна о свим импликацијама које могу да произађу из законских решења. Због тога се у току рада на припреми Нацрта Закона о изменама и допунама ЗПП из 2021. јавила потреба да се ревидирају поједина законска решења у одредбама које се односе на вештачење. Питања која се постављају поводом важећих и предложених законских решења била су повод за настанак овог рада.

2. Стручно лице кога је странка ангажовала у парничном поступку

2.1. ЗПП (2011) не користи термин стручно лице нити је у законском тексту одређен појам стручног лица кога је странка ангажовала пре но што је покренут парнични поступак или у његовом току да сачини приватну исправу која садржи налаз и мишљење о одређеним чињеницама на којима она заснива свој захтев за пресуду а за које странка сматра да суд не може да их утврди јер не располаже потребним стручним знањем⁹ и које ће вероватно бити или су спорне у поступку, без обзира што је одредба која се односи на приватну исправу коју је саставило по налогу странке стручно лице ситуирана у одредбама које се односе на вештачење, као његов сурогат.

2.2. Иако стручно лице кога је странка ангажовала да припреми по њеном налогу приватну исправу са стручним налазом и мишљењем није судски вештак у смислу одредаба ЗПП (2011) и што постоје разлике у погледу начина извођења доказа исправом и вештачењем, у законском тексту је употребљен термин „вештак“ због тога што стручно лице припрема налаз и мишљење о одређеним чињеницама.

⁹ Проф. Кеча оправдано износи примедбе у погледу могућности да суд не располаже одговарајућим стручним знањем и као аргумент наводи да је законодавац на индиректан начин предвидео да суд може да има одговарајуће стручно знање јер је као разлог за искључење судије прописао околност да је он у одређеном поступку био саслушан као вештак. Видети: Кеча, Р., *Грађанско процесно право*, Београд, 2012, стр. 256.

Да би се направила разлика између судског вештака¹⁰ и стручног лица кога је странка ангажовала да сачини приватну исправу коју ће она употребити као доказ о чињеницама које су по њеној оцени релевантне за одлучивање, у судској пракси се користи колоквијални израз „страначко вештачење“,¹¹ који се одомаћио мада се не ради о вештачењу,¹² или приватно вештачење,¹³ док се у процесној литератури користе термини странкин вештак („странка предлаже „свог“ вештака“¹⁴), приватни вештак или технички саветник странке.¹⁵

С друге стране, у законском тексту се користи исти термин „налаз и мишљење“ и за исправу коју је саставило стручно лице и за поднесак судског вештака у коме он саопштава резултат своје активности предузете по налогу суда. Исправа коју је по налогу странке саставило стручно лице представља нејавну исправу¹⁶ или приватну исправу која садржи „приватни налаз и мишљење“,¹⁷ док поднесак судског вештака који законодавац назива писани налаз и мишљење представља резултат пружене стручне услуге суду.¹⁸

¹⁰ Интересантно је да има аутора који судске вештаке третирају као правосудну професију и који сматрају да је законодавац учинио пропуст приликом доношења Закона о судским вештацима (2010) јер није дефинисао судске вештаке као правосудну професију. Видети: Спасић, С., Шаркић, Н., Сибиновић, Ђ., *Правосудне професије*, Београд, 2011, стр. 257.

¹¹ Видети пресуду Врховног касационог суда, Рев 5701/2018 од 2. октобра 2019.

¹² Супротно схватање заступа проф. Сворцан, који стручно лице третира као вештака. Видети: Сворцан, Ц., *Коментар Закона о парничном поступку*, Крагујевац, 2012, стр. 586.

¹³ Основни суд у Пожаревцу, СУ VIII 125/21

¹⁴ В. Ракић Водинелић у: Познић, Б., Ракић Водинелић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2015, стр. 413.

¹⁵ Видети: Јакшић, А., *Грађанско процесно право*, Београд, стр. 447. Треба приметити да је израз технички саветник употребљен у италијанском процесном праву приликом реформе цивилне процедуре 1940. када је напуштена употреба термина вештак и када је предвиђено да техничког саветника могу да имају и суд и странке. Технички саветник кога именује суд има задатак да сам прикупља доказе, да заједно са судијом припрема извођење доказа на расправи и да присуствује расправи. Суд решењем одређује рок у коме свака странка може да именује свог техничког саветника који може да присуствује сваком рочишту.

¹⁶ Видети: Познић, Б., *Коментар Закона о парничном поступку, према тексту Закона из 1976. године са доцнијим изменама и допунама*, Београд, 2009, стр. 647.

¹⁷ Видети: Станковић, Г., *Закон о парничном поступку*, шеснаесто издање, Београд, 2022, стр. 108; Станковић, Г., *Грађанско процесно право*, прва свеска, *Парнично процесно право*, Београд, 2013, стр. 455; Станковић, Г., Боранијашевић, В., *Грађанско процесно право*, Ниш, 2020, стр. 420.

¹⁸ Налаз судског вештака представља његово стручно запажање о одређеним чињеницама, док његово стручно мишљење представља непосредну помоћ суду приликом утврђивања чињеничног стања. С обзиром на то, сматра се да судски вештак има двоструку функцију јер је, с једне стране, класично доказно средство јер суд, попут сведока, обавештава у налазу о запажању чињеница, а с друге, представља специфичног помагача у функцији суђења јер датим мишљењем замењује активност суда у

2.3. Стручно лице кога ангажује странка да сачини налаз¹⁹ и мишљење²⁰ о чињеници за коју она сматра да је спорна, према одредби чл. 271. ЗПП може да буде стручњак одређеног профила²¹ у чију стручност странка има поверење или лице које је уписано у регистар судских вештака, за разлику од судског вештака који може да буде искључиво лице које је уписано у регистар судских вештака.

2.4. Израз стручњак који је употребљен у законском тексту представља правни стандард. Стручњак кога је странка изабрала треба да располаже одређеним стручним неправичким знањем које је потребно да би се припремио експертски, стручни налаз и мишљење о чињеницама које треба утврдити или разјаснити. Он треба да располаже стручним знањем из одређеног подручја науке (нпр. економије, финансија, медицине, стоматологије), уметности, производње, трговине, грађевинарства, графологије итд. Стручно знање којим располаже може да буде стечено образовањем, искуством стеченим у истраживању или у обављању одређених послова. С обзиром на то да странка врши избор стручног лица, она одговара за његов рад јер јој је оно, по њеном налогу, ставило на располагање своје стручно знање да би јој пружило одређену правосудну услугу.

Ангажовано стручно лице које је уписано у регистар судских вештака, за разлику од стручњака одређеног профила, није судски вештак у смислу одредаба ЗПП (2011) јер судског вештака одређује суд по посебном поступку. Стручно лице које је уписано у регистар судских вештака прошло је одређену стручну проверу у поступку уписа у регистар судских вештака. Иако је уписано у регистар судских вештака, ангажовано стручно лице нема функцију службеног лица јер се судски вештак, као доказно средство, именује посебно у сваком судском поступку у коме постоји потреба за његовим стручним знањем. Држава која је установила регистар судских вештака не одговара за његов стручни рад приликом вештачења јер он, иако помаже суду, нема улогу службеног лица, нити је њен орган.

2.5. Однос између странке и стручног лица заснива се на уговору о делу по коме се стручно лице обавезује да за потребе странке обави стручну експертизу

формирању чињеничног супстрата кад он не располаже одговарајућим стручним знањем. Видети: Трива, С., Белајец, В., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1986, стр. 434.

¹⁹ Налаз стручног лица треба да садржи чињенице које је стручно лице сазнало на основу правила науке или струке у погледу оних чињеница на којима странка која га је ангажовала заснива свој захтев за пресуду.

²⁰ Мишљење стручног лица представља његову стручну оцену о запаженим чињеницама из налаза.

²¹ За разлику од лица која су уписана у регистар судских вештака и чија је стручност проверена приликом њиховог лиценцирања, странка бира одређеног стручњака на сопствени ризик тако да она сноси последице уколико се испостави да он није био довољно стручан да квалитетно обави поверени задатак.

уз уговорену накнаду. Њихов однос је приватноправни однос који је регулисан правилима облигационог права. Испуњавањем повереног задатка, стручно лице испуњава преузету уговорну обавезу.

Однос између судског вештака и суда је јавноправни однос који се заснива на решењу о извођењу доказа којим се именује судски вештак и поверава му се да на основу свог стручног знања или стручног искуства изврши чињеничну експертизу.²² Дужност вештачења је јавноправна дужност коју судски вештак испуњава по налогу суда.²³

2.6. Законским решењем по коме странка има могућност да приложи приватну исправу која садржи налаз и мишљење стручног лица уместо да предложи предмет вештачења и личност вештака одговарајуће струке ради утврђивања или разјашњења неке чињенице за коју је потребно стручно знање наглашен је расправни принцип на чијој се примени посебно инсистирало приликом процесне реформе.²⁴

2.7. Уколико странка као доказ поднесе приватну исправу која садржи експертски налаз и мишљење стручног лица кога је она ангажовала, сама странка је изабрала стручно лице и одредила уговором предмет његовог ангажовања и његов задатак. Осим тога, стручно лице није било везано упутствима и налозима суда већ странке која га је ангажовала и што је функцију утврђивања чињеничног стања стручно лице предузело по претходним упутствима странке иако је том приликом поступало по правилима струке. Исправа која садржи налаз и мишљење стручног лица је приватна исправа сачињена по налогу странке којом се фактички показује стручно знање стручног лица као њеног издаваоца.

С обзиром на то да стручно лице своје опажање у погледу чињеница које утврђује или разјашњава у налазу и мишљење које је на основу налаза формирало по правилима струке по налогу странке а не суда и саопштило у приватној исправи, његова улога блиска је улози коју има експертски сведок.

²² Експертиза судског вештака треба да се састоји у томе што он треба да на основу свог стручног знања помогне у утврђивању одређених чињеница и да да мишљење о њиховој непосредној релевантности или о узрочно-последичној вези тих чињеница и неких других чињеница или да на основу свог стручног искуства пружи меродавну информацију на основу које се могу утврдити одређене чињенице.

²³ Дужност вештачења састоји се у одазивању на позив суда, у дужности да поднесе суду извештај о извршеном вештачењу који садржи налаз и мишљење о предмету вештачења, да савесно обави вештачење у складу са правилима струке, да сачини потпун и објективан налаз и мишљење, да пружи странкама потребна објашњења и да одговори на постављена питања.

²⁴ Основни разлог за доминацију расправног принципа у погледу прикупљања процесне грађе представљао је транзициони период и успостављање либералног капитализма за који је карактеристично да у домену цивилне процедуре предност има страначка иницијатива, принцип диспозиције и доминантна улога странака у изношењу процесног материјала.

Међутим, у погледу приватне исправе коју је саставило стручно лице не важе правила која су законом прописана у погледу писане изјаве сведока која супституише непосредно сведочење пред судом²⁵ и чија аутентичност, према одредби чл. 245. ЗПП (2011), мора да буде потврђена у поступку овере пред судом или јавним бележником.²⁶

2.8. Уз поднесак приложену приватну исправу са унапред припремљеним налазом и мишљењем стручног лица о одређеним чињеницама која је понуђена као доказ суд је дужан, као и сваку другу исправу, да достави супротној странци на изјашњавање.

Супротна странка има право да се изјасни о приватној исправи која је поднета као доказ и да се сагласи да се изводи доказ исправом коју је поднела супротна странка.

2.9. Кад суд на припремном рочишту (односно на првом расправном рочишту кад се припремно рочиште не одржава), пошто изврши селекцију доказа, одлучује које ће доказе извести на рочишту за главну расправу ради утврђивања спорних правно релевантних чињеница, он одлучује да ли ће извести као доказ приватну исправу која садржи налаз и мишљење стручног лица. Ако суд не сматра битним за доношење одлуке предлог странке да се изведе доказ читањем приватне исправе са налазом и мишљењем стручног лица,²⁷ он ће решењем одбити тај предлог и против тог решења није дозвољена посебна жалба.

Уколико је спорна правно релевантна чињеница која је у приватној исправи стручног лица разјашњена или утврђена и уколико је странка предложила извођење доказа о тој чињеници, суд може да одлучи да изведе доказ читањем исправе коју је саставило стручно лице уколико процени да ли је приватна исправа која служи као доказ поднета благовремено²⁸ и да се о коришћењу приложене приватне исправе изјаснио парнични противник доказиваоца, без обзира на то што је оспорио њено коришћење или њену доказну вредност.

²⁵ О томе: Станковић, Г., *Грађанско процесно право*, 2013, стр. 452; Станковић, Г., Боранијашевић, В., *нав. дело*, стр. 418; Станковић, Г., *Закон о парничном ...*, стр. 100; Станковић, Г., *Супституисање саслушања сведока писаном изјавом, тонским или оптичким записом*, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, 2012, стр. 129.

²⁶ Треба приметити да је поступак овере потписа, рукописа и преписа у искључивој компетенцији јавних бележника, а да само у местима у којима нису именовани јавни бележници поступак овере још увек врше судови до именовања јавних бележника.

²⁷ Из тог разлога се у пракси често не ангажује стручно лице јер то може да представља непотребан процесни издатак који не мора да буде надокнађен.

²⁸ Странка је дужна да исправу са налазом и мишљењем стручног лица поднесе најкасније до завршетка припремног рочишта или првог рочишта ако припремно рочиште није држано јер се на крају тог рочишта доноси решење о временском оквиру поступка и потом, по правилу, наступа преклузија у погледу изношења процесног материјала.

2.10. Приликом извођења доказа исправом суд примењује правила која се односе на технику извођења доказа исправом и одлучује да се на расправи прочита поднета приватна исправа која садржи налаз и мишљење стручног лица о утврђивању или разјашњењу неке спорне чињенице и констатује записником да је она прочитана.

2.11. Кад суд изведе доказ читањем приватне исправе уз сагласност парничног противника и супротна странка нема примедбе на садржину приватне исправе и не оспори њену садржину утврђена је и разјашњена правно релевантна чињеница која као неспорна улази у чињеничну подлогу за судску одлуку тако да нема потребе за њеним доказивањем. У том случају суд ће изведени доказ ценити по принципу слободне оцене доказа. Приликом оцене доказа суд ће проверити не само логичку исправност закључивања да би стекао уверење да су исправни изнети ставови стручног лица, већ ће имати у виду и околност да је приватну исправу наручила једна странка и која је за то платила награду и накнаду стручном лицу.

Пошто је прочитана приватна исправа која садржи приватни налаз и мишљење супротна странка може да се изјасни о аутентичности исправе, да оспори стручност лица које је утврђивало чињенице у поднетој исправи и да оспори садржину поднете исправе у погледу чињеница које она садржи. Кад супротна странка оспори садржину поднете приватне исправе и не сагласи се да се она користи као доказ, пошто су спорне правно релевантне чињенице, суд је дужан да донесе решење о извођењу доказа вештачењем уколико постоји такав предлог. Решењем о извођењу доказа вештачењем суд ће одредити личност судског вештака са подацима из судског регистра, предмет вештачења, налог да судски вештак сачини налаз и мишљење о предмету вештачења и рок у коме треба да поднесе налаз и мишљење у писменој форми.

2.12. Суд је дужан да странкама достави налаз и мишљење судског вештака најкасније осам дана пре заказане расправе. Странка која, после консултација са пуномоћником или стручним лицем сматра да налаз судског вештака није коректан, тачан, јасан, прецизан или потпун или да мишљење има одређене недостатке, стручне, методолошке, техничке или логичке природе, може да поступи на два начина. Она може да ангажује и наложи стручном лицу да јој припреми у писменој форми примедбе на налаз и мишљење судског вештака. У том случају стручно лице се фактички јавља у улози техничког саветника странке јер јој помаже да формулише примедбе на вештачење судског вештака. С друге стране, стручно лице може индиректно да учествује у поступку уколико му странка наложи да прегледа предмет вештачења и да припреми приватну исправу која садржи нови налаз и мишљење јер према изричитој законској одредби странке имају могућност да накнадно подносе приватне исправе са налазом и мишљењем стручног лица и то после извршеног судског вештачења уместо да само ставе примедбе на његов налаз и мишљење. Уколико странка наложи стручном лицу да припреми приватну исправу са новим налазом и мишљењем о предмету вештачења, она је законом фактички

овлашћена да одреди поновно вештачење предмета вештачења уместо суда који је имао могућност да или одреди допунско вештачење или да одреди ново вештачење. Подношењем приватне исправе коју је о предмету вештачења саставило стручно лице странка настоји да дезавуише извршено вештачење судског вештака и да покаже да оно нема никакву доказну вредност. У таквој ситуацији суд може да наложи судском вештаку да допуни налаз и мишљење, да му наложи да отклони недостатке, да га позове да се изјасни или да одреди ново вештачење.

2.13. Кад је у поступку изведен доказ читањем исправе са налазом и мишљењем стручног лица, поставља се питање да ли странци која је успела у парници припада накнада издатака које је имала на име награде и накнаде стручном лицу које је по њеном налогу припремило налаз и мишљење и да ли они имају карактер оправданих препроцесних парничних трошкова. Будући да у круг претпроцесних парничних трошкова спадају и материјални издаци странке који се односе на припремање прилога који се прилажу уз поднеске и који ће бити коришћени и употребљени у парници, трошак прибављања исправе која садржи налаз и мишљење стручног лица може да спада у оправдане трошкове настале поводом парничног поступка.

2.14. Одредба о коришћењу приватне исправе са налазом и мишљењем стручног лица у пракси је изазвала одређене проблеме.

У пракси су честе ситуације да оба парничара поднесу приватне исправе које садрже налаз и мишљење стручног лица кога су ангажовале и које садрже супротне налазе и мишљења. У том случају суд по правилу одређује да вештачење изврши судски вештак, а онда се догађа на обе странке ангажују стручно лице да припреми нову приватну исправу са налазом и мишљењем и поднесе их суду. У овој ситуацији поједини судови то третирају као злоупотребу процесних овлашћења, док други судови одређују по службеној дужности да вештачење изврши тзв. комисија судских вештака.²⁹

Одредбе које су биле мотивисане ефикасним и економичним решавањем спорова у пракси су доводиле до пролонгирања трајања парнице, с једне стране, а с друге, доводиле су до енормног повећања судских трошкова. То је посебно стварало проблеме у тзв. маличном поступку у коме су због вишеструког вештачења и ангажовања стручног лица парнични трошкови знатно превазилазили вредност предмета спора.

3. Учешће стручног лица на расправи

3.1. Одредбом чл. 271. ЗПП (2021) предвиђена је могућност да стручно лице учествује индиректно и директно у поступку извођења доказа

²⁹ У предлозима судова за измену ЗПП у току 2021. било је предлога да се ограничи право странака на подношење приватне исправе са налазом и мишљењем стручног лица на извештај судског вештака јер се на тај начин одуговлачи поступак.

вештачењем када се расправља о налазу и мишљењу судског вештака. Уколико странка има примедбе на достављени налаз и мишљење судског вештака она је дужна да их саопшти суду поднеском у року који је суд одредио за изјашњавање.³⁰ У том року она односно њен пуномоћник треба да проучи налаз и мишљење судског вештака, да консултује неког стручњака и да га ангажује да јој припреми примедбе на налаз и мишљење судског вештака. Како странка односно њен пуномоћник често нису компетентни да на расправи расправљају о поднетом налазу и мишљењу судског вештака законодавац је из разлога правичности предвидео могућност да за рочиште на коме се расправља о налазу и мишљењу судског вештака на који је странка ставила примедбе она може да ангажује одговарајућег стручњака или судског вештака уписаног у регистар судских вештака и да предложи суду да дозволи да он учествује у расправи. Законодавац је предвидео могућност директног учешћа стручног лица у поступку да би омогућио компетентну дискусију и критику налаза и мишљења судског вештака који је својом активношћу помагао суду приликом утврђивања чињеничног стања.

С обзиром на законско решење из одредбе чл. 271. ст. 2. ЗПП (2011) могу се поставити питања да ли стручна лица која могу да директно учествују у поступку имају исте или различите задатке и овлашћења у овој фази поступка и којој се процесној улози јављају.

3.2. Одредбом чл. 271. ст. 2. ЗПП (2011) законодавац је предвидео да странка може поводом предстојеће расправе о вештачењу судског вештака да ангажује стручњака или вештака који је уписан у регистар судских вештака. Како је законским одредбама изричито предвиђено да вештачење могу да врше само лица која су уписана у регистар судских вештака,³¹ може да се закључи да ангажовани стручњак може да има функцију техничког саветника странке и само задатак да помогне странци да припреми примедбе на вештачење судског вештака, док ангажовано стручно лице које је уписано у регистар судских вештака може да буде ангажовано да припреми нови налаз и мишљење о предмету вештачења.

3.3. Уколико је странка, пошто јој је достављен налаз и мишљење судског вештака, поднела приватну исправу са налазом и мишљењем ангажованог стручног лица она има и могућност да овласти стручно лице да учествује на

³⁰ Одредбе о роковима који се одређују приликом извођења доказа вештачењем могу да изазову одређене проблеме у пракси и да странке буду ускраћене у остваривању својих процесних овлашћења. С обзиром на то да је законом предвиђена дужност вештака да извештај који садржи налаз и мишљење треба да поднесе суду најкасније 15 дана пре дана кад је заказано рочиште, а да странкама суд треба да достави најкасније осам дана пре одржавања рочишта, поставља се питање да ли странка има довољно времена да проучи налаз и мишљење судског вештака и да стави примедбе у писменој форми року који јој суд буде одредио за изјашњавање уколико она мора да састављени поднесак поднесе најкасније 15 дана пре одржавања рочишта.

³¹ Одредба чл. 264. ст. 2. ЗПП (2011).

рочишту на коме се расправља о вештачењу судског вештака. У том случају поставља се питање у којој се процесној улози налази стручно лице.

Да би стручно лице могло да узме учешће у расправи о налазу и мишљењу судског вештака несумњиво је потребно да га странка овласти да у њено име и за њен рачун расправља на заказаном рочишту тако да оно свакако представља њеног пуномоћника за поједину парничну радњу и у том случају не би била потребна, у погледу његовог учешћа, дозвола суда за учешће на расправном рочишту јер је довољно да странка обавести суд да има пуномоћника и да се он легитимише пред судом.³² Међутим, у одредби чл. 271. ЗПП (2011) предвиђено је да суд може, пошто прочита исправу са налазом и мишљењем стручног лица, да дозволи стручном лицу да учествује у расправи. То практично значи да суд доноси решење о управљању поступком којим дозвољава стручном лицу да на рочишту расправља о судском вештачењу иако таква дозвола није потребна пуномоћнику странке. Дозвола суда могла би евентуално да се протумачи и тако да стручно лице по одлуци суда накнадно добија улогу неке врсте супсидијарног судског вештака јер је суд одлучио да стручно лице узме учешће у расправи поводом вештачења о предмету доказивања. У овој ситуацији, пошто је изостала сагласност парничног противника у погледу личности накнадног судског вештака, може се сматрати да га је суд одредио за судског вештака по службеној дужности.

3.4. Стручно лице које учествује у расправи о вештачењу судског вештака овлашћено је да поставља питања, тражи објашњења и ставља примедбе на налаз и мишљење судског вештака. Зависно од тога да ли се сматра да је стручно лице пуномоћник странке или супсидијарни судски вештак зависиће и његов однос са судом. Уколико је стручно лице пуномоћник странке за поједину парничну радњу, суд нема задатак да на расправи настоји да се усагласе налази и мишљења судског вештака и стручног лица јер стручно лице, као експерт, само указује на недостатке и ставља примедбе на резултате вештачења судског вештака. Уколико би се стручно лице третирало као супсидијарни судски вештак, онда би суд имао задатак да покуша да усагласи њихове налазе и мишљења. Зависно од резултата расправе на рочишту на коме се расправљало о вештачењу судског вештака суд може да или закључи да је вештачење судског вештака било коректно или да одреди ново вештачење.

3.5. Питање правне природе улоге у којој се стручно лице јавља на расправи поводом налаза и мишљења судског вештака значајно је и приликом одлучивања о накнади парничних трошкова. Ако стручно лице кога је странка овластила да учествује у расправи пружа странци приватну правосудну услугу, суд не може да одлучује о његовој награди и накнади поводом учешћа на расправи. Међутим, странка има право да приликом прецизирања захтева за накнаду парничних трошкова захтева и накнаду издатака које је имала поводом ангажовања стручног лица на расправи. Уколико је стручно лице имало

³² Очигледно је да су редактори неспретно формулисали одредбу.

функцију пуномоћника за поједине парничне радње и закон дозвољава учешће стручног лица у овој функцији у поступку, материјални издаци на име учешћа стручног лица на расправи спадају у круг оправданих издатака странке.

3.6. Уколико би се прихватило схватање да стручно лице коме је суд решењем дозволио учешће у расправи поводом налаза и мишљења судског вештака има процесну улогу супсидијарног судског вештака, онда би суд могао да одмах одреди накнаду и награду стручном лицу које би била дужна да исплати странка која га је ангажовала.

4. Разлика између стручног лица и судског вештака

4.1. Стручно лице кога је странка ангажовала разликује се од судског вештака по томе што оно помаже странци да се утврди или разјасни нека чињеница за коју она сматра да је правно релевантна и да ће бити спорна у поступку, за разлику од судског вештака који помаже суду да утврди или разјасни спорне чињенице које представљају предмет доказивања јер суд не располаже неопходним неправничким стручним знањем.

4.2. Разлика се између стручног лица и судског вештака је у томе што се између странке и стручног лица заснива приватноправни, облигациони однос у коме је странка наручилац посла који стручно лице треба да обави. Између суда и судског вештака заснива се јавноправни процесни однос регулисан императивним нормама. Тај однос представља споредни процесни однос у коме судски вештак, као странка *ad hoc*, има процесна права и процесне дужности. Судски вештак за разлику од стручног лица има право да од суда затражи разјашњења, да уз дозволу суда разматра судске списе, да странкама и умешачима поставља питања, да посети место увиђаја или да прегледа туженог, да затражи од суда да суд изведе допунске доказе.

4.3. Разлози за искључење и изузеће судског вештака предвиђени су законом јер он спада у категорију помоћника суда.

4.4. Стручно лице странка ангажује пре парнице или по литиспенденцији и оно свој налаз и мишљење формира по упутству странке и њеном налогу. Судски вештак задатака добија од суда решењем извођењу доказа вештачењем. Судски вештак вештачењем извршава своју јавноправну дужност коју има према суду, док стручно лице има приватноправну обавезу према странци која произлази из њиховог уговорног односа.

4.5. Према одредбама ЗПП (2011) суд руководи вештачењем судског вештака.³³ Стручно лице самостално или под контролом странке која га је

³³ Суд руководи вештачењем тако што показује вештаку предмет вештачења или га информише о томе шта је предмет вештачења, што, по правилу, прати непосредно рад вештака, што судском вештаку пружа потребне информације о чињеницама које су од значаја за вештачење, што му саопштак на која стручна питања тражи одговор, што га информише о току парнице, што поставља вештаку питања, што тражи објашњења.

ангажовала и по њеним упутствима утврђује или разјашњава чињенице на којима странка заснива свој захтев за пресуду.

4.6. За разлику од судског вештака који је дужан да се одазове позиву суда и да на расправи изнесе свој налаз и мишљење и да одговара на питања суда и странака, стручно лице и кад је по налогу странке саставило исправу са налазом и мишљењем није дужно да дође пред суд и да се изјашњава о свом налазу, нити да одговара на питања парничног противника јер се изводи доказ исправом. Уколико се стручно лице не одазове на позив суда који му је дозволио учешће у поступку, он може да одговара странци која га је ангажовала по правилима о имовинскоправној одговорности за евентуалну штету уколико је уговором између њега и странке уговорена обавеза доласка пред суд.³⁴ Судски вештак за разлику од стручног лица може бити кажњен уколико не поднесе у року извештај који садржи налаз и мишљење, уколико одбије да вештачи или неоправдано изостане са рочишта на коме се расправља о извршеном вештачењу. Исто тако, суд може одлучити да судски вештак, за разлику од стручног лица, накнади странци трошкове које је изазвао својим недоласком на заказано рочиште или што налаз и мишљење није поднео у року.

4.7. Награду и накнаду за рад стручног лица уговарају странка и стручно лице, док о награди и накнади судског вештака одлучује суд.³⁵ Судски вештак своје право на накнаду и награду остварује на основу посебног решења суда, док стручно лице своје право на накнаду и награду остварује по основу уговора са странком.

4.8. У погледу стручног лица кога је изабрала странка да припреми исправу са налазом и мишљењем, не важи процесни режим који је предвиђен кад је у питању вештак одређен од стране суда, као доказно средство у парничном поступку. На њега се не могу применити правила која се односе на вештачење – у погледу дужности за вештачење, облика одговорности и кажњавања вештака, искључења и изузећа вештака, као и на сам поступак извођења доказа вештачењем и вредновања резултата вештачења пошто се ради о исправи која се може користити као доказ под условом да њено коришћење не оспори тужени и да суд одлучи да се она прочита као доказ.

5. Одредбе о стручном лицу у Нацрту измена и допуна ЗПП (2021)

5.1. У Нацрту измена и допуна ЗПП (2021) који је био предмет јавне расправе, предвиђене су измене појединих одредаба које се односе на

³⁴ По природи ствари, странка може своје право на накнаду штете да оствари у посебној парници против стручног лица због повреде уговорних обавеза.

³⁵ Поступак у коме суд одлучује о награди и накнади трошкова судском вештаку представља инцидентални поступак.

вештачење с тим што се редактори Нацрта нису упуштали у стручну анализу важећих законских решења нити су отклањали редакторске грешке и што су настојали да у потпуности афирмишу тзв. страначко вештачење без обзира на импликације које оно изазива у пракси јер су настојали да у што већој мери смање ангажовање суда. Усто тако, с обзиром на то да у домену вештачења важи поред расправног принципа и истражни принцип, редактори су настојали да ојачају примену расправног принципа.

5.2. У тексту Нацрта у потпуности је изједначено тзв. страначно вештачење и вештачење судског вештака и да би се то постигло у тексту Нацрта избрисан је придев судски уз вештака кога је одредио суд. Приметно је, исто тако, да су редактори имали намеру да изјашњавање стручног лица третирају као стручног сведока и да ова правила процедуре у одређеној мери приближе америчком моделу поступка. Одредбе Нацрта су, исто тако, правнотехнички некоректне јер у тексту нису употребљени коректни стручни термини.

5.3. У Нацрту је, пре свега, предложена измена која се односи на садржину приватне исправе коју подноси тужени коме је суд доставио приватну исправу са налазом и мишљењем стручног лица кога је ангажовао тужилац. Према предложеној измени, тужени коме је достављена на изјашњавање приватна исправа треба да буде поучен да може да стави примедбе³⁶ на достављену приватну исправу, да може да ангажује стручно лице коме може да наложи да сачини примедбе на достављену исправу са налазом и мишљењем коју је поднела супротна странка или да припреми нову исправу са новим налазом и мишљењем.³⁷ Очигледно је да су редактори овом одредбом, која је имала за циљ да омогући суду да врши тријажу процесног материјала после одговора на тужбу, ставили туженог у неповољни положај јер он у року који му је остављен за одговор на тужбу треба и да одговори на тужбу и да пронађе стручно лице које може у року који је предвиђен за одговор на тужбу да припреми исправу са налазом и мишљењем у погледу чињеница на којима он заснива свој захтев за пресуду. На тај начин, иако обе странке могу да поднесу исправе са налазом и мишљење, ипак је повређен принцип равноправности странака (принцип тзв. једнакости оружја).

³⁶ У тексту Нацрта стоји да тужени може да достави примедбе јер су редактори, уместо коректног правнотехничког термина, употребили колоквијални израз пошто су превидели да је достављање судска парнична радња, а да је страначка парнична радња подношење исправе или поднеска.

³⁷ Иако се ради о приватној исправи која садржи налаз и мишљење стручног лица и извођењу доказа читањем исправе, а не о вештачењу, у одредби је да би се избегао израз исправа, употребљен термин налаз и мишљење у писаном облику.

5.4. Супротна странка³⁸ која има примедбе на исправу која садржи налаз и мишљење стручног лица, дужна је да поднесак са изјашњењем поднесе у року који је суд одредио за изјашњавање.³⁹

5.5. На рочишту за главну расправу на коме се расправља о стручном налазу и мишљењу стручног лица суд има задатак да најпре дозволи стручном лицу да учествује у расправи.⁴⁰ Несумњиво је да дозвола суда о учешћу стручног лица на расправи представља решење о управљању поступком против кога није дозвољена посебна жалба.

Треба приметити да редактори нису предвидели разлоге због којих суд неће дозволити стручном лицу учешће на расправи. Уколико је суд позвао стручно лице да учествује у расправи несумњиво је да му накнадно неће дозволити учешће у расправи уколико сазна да постоје разлици за искључење или да постоји сумња у погледу постојања разлога за изузеће.⁴¹

5.6. Нацрту је предвиђено да је суд пре саслушања стручног лица дужан да га пита за његов однос са странком, да га упозори да је дужан да тачно наведе своја запажања у вези са задатком који му је странка поверила, да своје мишљење изнесе у складу са правилима струке, објективно и непристрасно, као и на последице давања лажног исказа. Очигледно је да су редактори имали намеру да изјашњавање стручног лица третирају као стручног сведока, да ова правила процедуре приближе америчком моделу поступка.⁴²

5.7. На рочишту за главну расправу на коме се расправља о стручном налазу и мишљењу суд руководи поступком тако што има задатак да расправи примедбе странака постављањем питања стручном лицу и пружањем могућности стручном лицу да да објашњења и да покуша да усагласи налазе и стручна мишљења стручних лица.

Ако се не усагласе прибављени налази и стручна мишљења, а не постоје услови да се један од налаза прихвати, односно поједине чињенице утврде или разјасне из датих налаза, односно ако суд сматра да битне чињенице нису довољно расправљене, суд је дужан да одреди вештачење у потребном обиму

³⁸ У тексту Нацрта употребљен је погрешан технички термин јер је употребљен израз страна, а не странка.

³⁹ Странке имају овлашћење да подносе исправе са налазом и мишљењем стручног лица и кад је вештачење вршио судски вештак.

⁴⁰ Треба приметити да вештак или вештаци могу да учествују на рочишту само ако им суд то дозволи. Ако им не дозволи, поставља се питање како ће се разматрати примедбе и усагласити супротни ставови.

⁴¹ Уколико је стручно лице брисано из регистра судских вештака, поставља се питање да ли ће га суд у том случају третирати искључиво као стручњака за одговарајућу стручну област или му неће дозволити учешће у расправи.

⁴² Треба приметити да се у америчкој литератури стручно лице кога странка одређује да се саслуша у поступку као вештак користи pejоративни израз и каже се да је он „странкин саксофон“ јер сведочи или даје исказ („свира“) у њеном интересу.

које ће да повери судском вештаку⁴³ и да о томе обавести странке и упозори их да имају право да ставе примедбе на тај налаз и мишљење, али не и да подносе нове приватне исправе са налазом и мишљењем.

*Gordana Stanković, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Niš
Marijana Dukić Mijatović, Ph.D., Associate professor
Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad*

SERVICES OF AN EXPERT IN CIVIL PROCEDURE

Summary

In this paper the authors analyze the provisions of the Law on Civil Procedure (2011) and opportunities for parties in litigation to hire an expert. The role of the expert is to provide professional services and prepare a private document, which contains finding and conclusions on the crucial facts for passing the sentence. The authors point out this possibility in situation when the court does not have the expertise to establish or to clarify facts or which will be useful for preparing objections to the findings and opinion of a forensic expert or expert when summoned by another party. The service of an expert may also imply taking role in the process with the permission of the court or either a court expert or another expert. The authors analyze the procedural position of an expert in civil proceedings, the differences between an expert and a court expert and certain legal solutions.

Key words: *expertise, court expert, expert, presentation of evidence.*

Литература

Јакшић, А., *Грађанско процесно право*, Београд, 2012.
Јухарт, Ј., *Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije*, Ljubljana, 1961.
Кеча, Р., *Грађанско процесно право*, Службени гласник, Београд, 2012.

⁴³ Трошкове вештачења које је суд одредио по службеној дужности сноси странке на једнаке делове.

- Познић, Б., *Коментар Закона о парничном поступку, према тексту Закона из 1976. године са доцнијим изменама и допунама*, Београд, 2009.
- Познић, Б., Ракић Водинелић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2015.
- Сворцан, С., *Коментар Закона о парничном поступку*, Крагујевац, 2012.
- Спасић, С., Н. Шаркић, Н., Сибиновић, Ђ., *Правосудне професије*, Београд, 2011.
- Станковић, Г., *Закон о парничном поступку*, шеснаесто издање, Београд, 2022.
- Станковић, Г., *Грађанско процесно право*, прва свеска, *Парнично процесно право*, Београд, 2013.
- Станковић, Г., *Супституисање саслушања сведока писаном изјавом, тонским или оптичким записом*, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, 2012.
- Станковић, Г., Боранијашевић, В., *Грађанско процесно право*, Ниш, 2020.
- Трива, С., Белајец, В., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1986.
- Закон о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 124/04, 111/09.
- Закон о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 73/11, 49/13 – УС, 74/13 – УС, 55/14, 87/18, 18/20.
- Закон о судским вештацима, Сл. гласник РС, бр. 44/10.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.46:34(082)

САДАШЊОСТ и будућност Услужног права /
уредник Драган Вујисић. - Крагујевац : Правни факултет,
Институт за правне и друштвене науке, 2022
(Краљево : Кварк). - XIV, 1061 стр. ; 25 cm

"Зборник реферата по позиву са Међународног
научног скупа одржаног 27. маја 2022. године,
на Правном факултету у Крагујевцу у организацији
Института за правне и друштвене науке Правног
факултета Универзитета у Крагујевцу." --> колофон.
- Тираж 100. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-7623-112-6

1. Вујисић, Драган, 1962- [уредник]
а) Услуге делатности -- Правни аспект --
Зборници б) Услуге -- Правна заштита -- Зборници

COBISS.SR-ID 68792329